

# MUHANDISLIK

## & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,  
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025  
oktyabr



**TOSHKENT SHAHRIDAGI TURIN  
POLITEXNIKA UNIVERSITETI**

*Xalqaro ilmiy-amaliy onlayn konferensiya  
materiallari to'plami*

**“GLOBAL RAQAMLI INTEGRATSIYALASHUV:  
2030-YILGACHA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA  
TEXNOLOGIK VA INDUSTRIAL SANOATNI RIVOJLANTIRISH  
ORQALI MIKRO VA MAKROIQTISODIY BARQAROR  
O'SISHNI TA'MINLASH DOLZARBLIGI”**

**“GLOBAL DIGITAL INTEGRATION: THE RELEVANCE OF  
ENSURING MICRO AND MACROECONOMIC SUSTAINABLE  
GROWTH THROUGH TECHNOLOGICAL AND INDUSTRIAL  
DEVELOPMENT IN THE TRANSITION TO A GREEN  
ECONOMY BY 2030”**

**«ГЛОБАЛЬНАЯ ЦИФРОВАЯ ИНТЕГРАЦИЯ:  
АКТУАЛЬНОСТЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО  
МИКРО- И МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА ЧЕРЕЗ  
РАЗВИТИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ И ИНДУСТРИАЛЬНОЙ  
ПРОМЫШЛЕННОСТИ В ПЕРЕХОДЕ К ЗЕЛЁНОЙ  
ЭКОНОМИКЕ К 2030 ГОДУ»**

**7-MAXSUS SON**



74-91 xalqaro daraja  
ISSN: 2992-8982



# muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,  
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr.  
2025-yil, oktyabr.

## Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

## Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

## Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ixamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

# muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,  
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

**Muassis:** "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

**Hamkorlarimiz:**

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti



# MUNDARIJA

|                                                                                                                                                                      |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ASSESSING RISKS IN BANKING ACTIVITIES TO ENHANCE THE EFFICIENCY OF FINANCIAL SERVICES .....                                                                          | 21 |
| <b>Saidov Jasurbek Latipbayevich</b>                                                                                                                                 |    |
| MECHANISMS OF THE IMPACT OF STATE BUDGET REVENUES AND EXPENDITURES ON ECONOMIC GROWTH.....                                                                           | 24 |
| <b>Sheraliyev Nurbek Jumanazarovich</b>                                                                                                                              |    |
| O'QUVCHI VA TALABALARDA HUQUQIY MADANIYATINI TA'LIM JARAYONIDA YUKSALTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI VA TAMOIILLARI .....                                            | 27 |
| <b>Mansurova Zilola Akromxonovna</b>                                                                                                                                 |    |
| O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA FINTECH INNOVATSIYALARINING RIVOJI VA ULARNING SANOAT-QURILISH SEKTORIDAGI TRANSFORMATSION TA'SIRI .....                                   | 30 |
| <b>Muzayyana Beknazarova</b>                                                                                                                                         |    |
| TURIZM SOHASIDA RAQOBAT AFZALLIKLARINI YARATISHDA MARKETINGNING ROLI .....                                                                                           | 33 |
| <b>Shaymanov To'liqin Mahmayusupovich</b>                                                                                                                            |    |
| O'ZBEKISTONDA DAVLAT BUDJETI IJROSINI RAQAMLASHTIRISHNING FISKAL INTIZOM VA SHAFFOFLIKKA TA'SIRI .....                                                               | 37 |
| <b>Tangrieva Farida Abdulkarimovna</b>                                                                                                                               |    |
| OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA SUN'IY INTELLEKTNI TATBIQ ETISH ORQALI BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH .....                                                           | 41 |
| <b>Radjabov Bunyod Abdullilovich</b>                                                                                                                                 |    |
| XXI-ASRDA JAHON IQTISODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA ASOSIY DRAYVERLARI .....                                                                                 | 45 |
| <b>Jalolov Umidjon Xudoyberdi o'g'li, Yegamberdiyev Shuxrat Satimbayevich</b>                                                                                        |    |
| XALQARO RAQAMLI INTEGRATSIYA JARAYONIDA O'ZBEKISTON ISHTIROKI .....                                                                                                  | 48 |
| <b>Muyassarzoda Fayziyeva</b>                                                                                                                                        |    |
| ФИНАНСОВЫЙ КОНТРОЛЬ КАК КЛЮЧЕВОЙ ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ И ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УЗБЕКИСТАНА .....                                           | 52 |
| <b>Турсунбоева Нилуфар Отабековна</b>                                                                                                                                |    |
| ФИНАНСОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ И ИНВЕСТИЦИИ .....                                                                                                                            | 55 |
| <b>Ягудин Дмитрий Рустамович</b>                                                                                                                                     |    |
| YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA BARQAROR TURIZM RIVOJI: GLOBAL TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUVLAR.....                                                                      | 57 |
| <b>Xamdullayeva Gulhayo Ergash qizi</b>                                                                                                                              |    |
| RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA INVESTITSION QARORLARNI OPTIMALLASHTIRISH .....                                                         | 59 |
| <b>Rustambekov Djasur Askarovich</b>                                                                                                                                 |    |
| KORXONA POTENSIALINING MOHIYATI VA TUZILMASIGA OID NAZARIY HAMDA ILMIY YONDASHUVLAR TAHLILI.....                                                                     | 61 |
| <b>Djalilov Sardor Sadillovovich</b>                                                                                                                                 |    |
| XALQARO IQTISODIYOTNING GLOBAL DAROMAD TENGSIZLIKLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI: SAVDO SIYOSATLARI VA REDISTRIBYUTSIYA MEKANIZMLARINING TAQQOSLAYDIGAN TAHLILI ..... | 64 |
| <b>Kurolov Maksud Obidovich</b>                                                                                                                                      |    |
| SURXONDARYO VILOYATIDA INVESTITSIYA VA YHM O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIK.....                                                                                        | 73 |
| <b>Zaripova Muqaddas Jumaniyozovna, Normurodov Asliddin Alijon o'g'li</b>                                                                                            |    |
| SUN'IY INTELLEKT VA AVTOMATLASHTIRISHNING MEHNAT BOZORI DINAMIKASIGA TA'SIRI .....                                                                                   | 77 |
| <b>Akmalbek Najimov Umid o'g'li, Dinara Ishmanova</b>                                                                                                                |    |
| ПРАКТИКА И АНАЛИЗ КРЕДИТОВАНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ .....                                                                                   | 81 |
| <b>Шамшетьева Гульраушан</b>                                                                                                                                         |    |



|                                                                                                                                                                  |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| AHOLI DAROMADLARI O'SISHI VA INFLYATSIYA DARAJASI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK .....                                                                                   | 83  |
| <b>G'ayratova Zilola G'anijon qizi, Ibragimov G'anijon G'ayratovich</b>                                                                                          |     |
| KORXONALARDA MAHSULOT SAVDOSIGA OID MA'LUMOTLARNI TAHLIL QILISHNING ZAMONAVIY INTELEKTUAL YONDASHUVLARI .....                                                    | 86  |
| <b>Baydullayeva Dildora Tuylibayevna, Baydullayev Ruslan Tuylibayevich</b>                                                                                       |     |
| ELEKTRON TIJORATNING MILLIY IQTISODIYOTGA TA'SIRI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI .....                                                                              | 90  |
| <b>Toxirov Shodibek Jo'ra o'g'li</b>                                                                                                                             |     |
| RAQOBATBARDOSH ELEKTROTEXNIKA MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQUVISHDA TEXNOLOGIK MODERNIZATSIYA VA INVESTITSIYA SIYOSATINING O'RNI .....                                 | 93  |
| <b>Jalolov Abbasxon Ravshanxon</b>                                                                                                                               |     |
| RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IIY INTELLEKT ASOSIDA BUXGALTERIYA HISOB VA AUDIT TIZIMLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING METODOLOGIK ASOSLARI .....                     | 97  |
| <b>To'laganov Ziyovuddin Kamolitdin o'g'li</b>                                                                                                                   |     |
| THE IMPACT OF EXTERNAL DEBT, INVESTMENT ACTIVITY, AND CAPITAL FORMATION PROCESSES ON EXPORT VOLUME AND ECONOMIC GROWTH DYNAMICS IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES ..... | 102 |
| <b>Tojiqulova Sitora Sobirjon qizi</b>                                                                                                                           |     |
| HUMAN CAPITAL AND DIGITAL TRANSFORMATION: DRIVERS OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT .....                                                                      | 108 |
| <b>Hamrokulov Mirabbos Ortiqovich</b>                                                                                                                            |     |
| YEVROPA ITTIFOQI DAVLATLARI SOLIQ SIYOSATINI USTUVOR JIHATLARINI MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARIDA QO'LLASH ORQALI SOLIQ TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH .....            | 110 |
| <b>Hakimov Feruz Xurshid o'g'li</b>                                                                                                                              |     |
| KAPITAL TUZILMASINI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI TIJORAT BANKLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISH KONSEPSIYASI .....                                           | 114 |
| <b>Turdibayev Abdulaziz Abduvaxidovich</b>                                                                                                                       |     |
| O'ZBEKISTONNING 12 YILLIK TA'LIM TIZIMIGA QAYTISH ISLOHOTI .....                                                                                                 | 118 |
| <b>Ashurov Abdulaziz Rustamovich, Olimov Anvarjon Atamirzayevich, Mahmudov Ziyoviddin Shamsiddinovich, Ishmuratov Baxodir Xusanovich</b>                         |     |
| MAMLAKATNING XALQARO BAHOLASH TIZIMLARIDAGI MAVQEINI YAXSHILASHDA IQTISODIY MUSTAHKAMLIKNING AHAMIYATI .....                                                     | 123 |
| <b>Berdibekova Dilfuza Xoldorbekovna</b>                                                                                                                         |     |
| XALQARO SAVDODA MARKETING ROLI: EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH .....                                                                                                | 125 |
| <b>Qurolov Maqsud Obitovich</b>                                                                                                                                  |     |
| BANK RISKLARINING BANK FAOLIYATIGA TA'SIRI VA ULARNI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI .....                                                               | 130 |
| <b>B.Izbosarov, N.Hakimova</b>                                                                                                                                   |     |
| OZIY-OVQAT XAVFSIZLIGI MASALASINING JAHON IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI .....                                                                                      | 132 |
| <b>Abdusamatov Barkamol Rustamjon o'g'li</b>                                                                                                                     |     |
| DYUZDO SPORTIDA MALAKALI SPORTCHILARNI TAYYORLASH JARAYONIDA TAKTIK TAYYORGARLIKNING NAZARIY ASOSLARI VA AMALIY AHAMIYATI .....                                  | 135 |
| <b>Tangriyev Abdullo Tovashovich</b>                                                                                                                             |     |
| SANOATDA QO'SHILGAN QIYMAT HAJMINI OSHIRISH .....                                                                                                                | 138 |
| <b>Mamurjonova Ruxshonabegim Farxodovna</b>                                                                                                                      |     |
| O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOSHQARUVI UCHUN SUN'IIY INTELLEKTNING KENGAYTIRILGAN BASHORATLI TAHLILI .....                                                         | 142 |
| <b>Esanova Shohida O'tkirovna</b>                                                                                                                                |     |
| PROSPECTS OF USING CREDIT CARDS IN COMMERCIAL BANKS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN .....                                                                          | 146 |
| <b>Mamatova Sevara Ilhom qizi</b>                                                                                                                                |     |
| O'ZBEKISTONDA EKSPORTNI SUG'URTALASH MEKANIZMLARINI YANADA KENGAYTIRISH YO'NALISHLARI .....                                                                      | 151 |
| <b>Xalilova Feruza Jamolovna</b>                                                                                                                                 |     |



|                                                                                                                                                      |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| УЯЗВИМОСТИ В ПЛАТЕЖНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН .....                                                                                      | 155 |
| <b>Садыков Азиз Миршарапович</b>                                                                                                                     |     |
| КРИТЕРИИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА<br>В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН .....                                                           | 160 |
| <b>Жусупова Анжим Тансыкбаевна</b>                                                                                                                   |     |
| SANOAT KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA OPERATSION<br>SAMARADORLIKNI OSHIRISH: AVTOMOBILSOZLIK SEKTORI BO'YICHA<br>ILMIY YONDASHUV ..... | 163 |
| <b>Allabergenov Azamat Joldasbayevich</b>                                                                                                            |     |
| SUD-HUQUQ SOHASIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISLOHOTLARNING INSON<br>MANFAATLARIGA TA'SIRI .....                                                         | 167 |
| <b>Majidov Muslimbek Maxamadjon o'g'li</b>                                                                                                           |     |
| YOSHLAR TADBIRKORLIGINI MOLIYALASHTIRISHNING ASOSIY SHAKLLARI.....                                                                                   | 170 |
| <b>Valiev Umid Gulamovich</b>                                                                                                                        |     |
| YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYASI ASOSIDA AGRAR SEKTORNI MODERNIZATSIYA<br>QILISH VA BARQAROR RIVOJLANTIRISH YO'LLARI .....                            | 173 |
| <b>G'afurov Zohidjon</b>                                                                                                                             |     |
| O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING RIVOJLANISHIDA<br>INNOVATSIYALARDAN FOYDALANISH TAHLILI .....                                | 177 |
| <b>Karimov Nodirbek</b>                                                                                                                              |     |
| КЛЮЧЕВЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЭФФЕКТИВНОСТИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ<br>ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ФИНАНСАМИ .....                                                           | 179 |
| <b>Наимов Шохрух Шарофиддинович</b>                                                                                                                  |     |
| MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA AUTSORSING XIZMATLARINI<br>MOLIYALASHTIRISHNING ZAMONAVIY MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI<br>TAHLILI .....     | 182 |
| <b>Xamidov Anis Choriyevich</b>                                                                                                                      |     |
| PHYSIOLOGICAL CHANGES IN THE HEART IN ATHLETES OF DIFFERENT SPORTS .....                                                                             | 186 |
| <b>Yoldasheva Roila Jumaevna</b>                                                                                                                     |     |
| O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MONETAR SIYOSATNING TRANSMISSIYA<br>MEXANIZMLARI SAMARADORLIGINING EMPIRIK TAHLILI .....                                  | 192 |
| <b>Boltayeva Nilufar Shavkat qizi</b>                                                                                                                |     |
| RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TURIZM TARMOQLARINI SINERGETIK RIVOJLANTIRISH<br>YO'LLARI .....                                                           | 197 |
| <b>Saidova Dilfuza Abdufattohovna</b>                                                                                                                |     |
| АРХИТЕКТУРНЫЕ ПРИНЦИПЫ СОЗДАНИЯ БЕЗОПАСНЫХ И ДОСТУПНЫХ ВЕЛОДОРОЖЕК<br>В УСЛОВИЯХ ПЛОТНОЙ ГОРОДСКОЙ ЗАСТРОЙКИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....                      | 200 |
| <b>Абдуллаева Ситорабону Хасанжон кизи</b>                                                                                                           |     |
| ЗЕЛЁНАЯ СЕРТИФИКАЦИЯ ЗДАНИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ .....                                                                                                      | 202 |
| <b>Н.Р. Авезова, Б.Б. Гулямов, А.А. Халиков, М.Б. Шерматова</b>                                                                                      |     |
| KAPITAL BOZORI ORQALI MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA INVESTITSIYA JALB QILISHNING<br>BELARUS TAJRIBASI .....                                                | 207 |
| <b>Holov Sherali</b>                                                                                                                                 |     |
| РАЗРАБОТКА ПРОСТРАНСТВЕННО-ИНФОРМАЦИОННЫХ МОДЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО<br>РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ С УЧЁТОМ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ .....                             | 212 |
| <b>Реймова Гулмира Полатовна</b>                                                                                                                     |     |
| FINANCIAL STABILITY OF COMMERCIAL BANKS IN THE CONTEXT OF DIGITAL<br>TRANSFORMATION: OPPORTUNITIES AND RISKS .....                                   | 215 |
| <b>Abdusalomov Olimjon Eshmirzayevich</b>                                                                                                            |     |
| QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDA RISKLARNI BOSHQARISHNING AHAMIYATI .....                                                                                 | 219 |
| <b>Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li, Otaxonov Saidaxror Ilhomjon o'g'li</b>                                                                       |     |
| O'ZBEKISTON MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI SIFATINI OSHIRISHNING MUHIM<br>SHARTLARI .....                                                             | 225 |
| <b>Murodbek Boltaboyev</b>                                                                                                                           |     |



|                                                                                                                                       |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT SYSTEMS.....                                                               | 222 |
| <b>Tojjeva Shakhnoza Bobomuratovna</b>                                                                                                |     |
| VIRTUAL LABORATORIYA PLATFORMALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIKNI<br>TA'MINLASHDAGI O'RNI .....                                           | 226 |
| <b>A.I. Turayeva</b>                                                                                                                  |     |
| OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYAVIY REJALASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI<br>VA O'ZBEKISTONDA QO'LLASH ISTIQBOLLARI .....             | 229 |
| <b>Pulatova Moxira Baxtiyorovna, Amirhamzayev Abdubosit Muhammad o'g'li</b>                                                           |     |
| STRATEGIC RECONFIGURATION OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT POLICY<br>IN POST-CRISIS UZBEKISTAN: LESSONS FROM THE EU .....                 | 232 |
| <b>Rustamov Foziljon</b>                                                                                                              |     |
| THE ORETICAL BASIS OF THE ORGANIZATION OF FREE ECONOMIC ZONES<br>IN UZBEKISTAN .....                                                  | 235 |
| <b>Mamadiev Elyor Akmalovich</b>                                                                                                      |     |
| TURISTIK DESTINATINATSIYALAR RIVOJLANISHIGA TA'SIR QILUVCHI "ILDIZ" OMILLAR<br>TAHLILI .....                                          | 237 |
| <b>Bekberganov Izzat Hurmat o'g'li</b>                                                                                                |     |
| СУЩНОСТЬ И ЗНАЧЕНИЕ БИЗНЕС-АНАЛИЗА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ<br>ОРГАНИЗАЦИЕЙ .....                                                         | 243 |
| <b>Отабоев Ахмед Максудбек ўғли, Рахматуллаев Сардор Афзал ўғли</b>                                                                   |     |
| DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHDA KLASSTER USULINI QO'LLASHNING<br>AFZALLIKLARI .....                                             | 250 |
| <b>Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li</b>                                                                                                |     |
| O'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT SIYOSATINING SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH<br>YO'LLARI .....                                             | 253 |
| <b>Ishmurzoyev Akbarali Abdujabborovich</b>                                                                                           |     |
| АРХИТЕКТУРНО-ПРОСТРАНСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ГАСТРОНОМИЧЕСКИХ УЛИЦ .....                                                                 | 256 |
| <b>Хаитов С.И.</b>                                                                                                                    |     |
| TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA EKOLOGIK MARKETING STRATEGIYALARI ORQALI<br>TALABNI SHAKLLANTIRISH .....                                   | 259 |
| <b>Kutbitdinova Mohigul Inoyatovna, Tursunova Shahnoza Farxod qizi</b>                                                                |     |
| THE IMPORTANCE OF FINANCIAL SUPPORT BY THE BANKING AND FINANCIAL SYSTEM<br>IN THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS .....                 | 262 |
| <b>Annaklichev Sakhi Saparmukhamedovich</b>                                                                                           |     |
| AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY RESURLARNI BOSHQARISH<br>SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH ..... | 265 |
| <b>Jumatova Gulzar Maxmud qizi</b>                                                                                                    |     |
| TOVAR-XOMASHYO BIRJASIDA QO'LLANILADIGAN SHARTNOMA TURLARI VA ULARNING<br>HUQUQIY-IQTISODIY XUSUSIYATLARI .....                       | 268 |
| <b>Xudayberdiyev Kamoliddin Ustemirovich</b>                                                                                          |     |



# TOVAR-XOMASHYO BIRJASIDA QO'LLANILADIGAN SHARTNOMA TURLARI VA ULARNING HUQUQIY-IQTISODIY XUSUSIYATLARI

**Xudayberdiyev Kamoliddin Ustemirovich**

O'zbekiston respublika tovar-xomashyo

birjasi aksiyadorlik jamiyati

Boshqaruv raisining birinchi o'rinbosari

E-mail: [k.xudayberdiyev@rtsb.uz](mailto:k.xudayberdiyev@rtsb.uz)

**Annotatsiya.** Mazkur tezisda tovar-xomashyo birjalarida qo'llaniladigan asosiy shartnoma turlari hamda ularning huquqiy-iqtisodiy xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda spot, forvard, fyuchers va opsiyon shartnomalarining mazmuni, tuzilish mexanizmlari hamda bozor ishtirokchilari faoliyatidagi o'rni yoritilgan. Shartnoma turlarining huquqiy asoslari va iqtisodiy funksiyalari o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqilib, ularning narx shakllanishi, risklarni boshqarish va bozor barqarorligini ta'minlashdagi ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari tovar-xomashyo birjalari faoliyatida shartnoma mexanizmlarini takomillashtirish va ularni xalqaro standartlarga moslashtirish zarurligini ko'rsatadi.

**Kalit so'zlar:** tovar-xomashyo birjasi, birja shartnomalari, spot shartnoma, forvard shartnoma, fyuchers shartnomasi, opsiyon shartnomasi, huquqiy mexanizm, bozor risklari, narx shakllanishi, bozor samaradorligi.

**Abstract.** This thesis provides a scientific analysis of the main types of contracts used in commodity exchanges and their legal and economic characteristics. The study examines spot, forward, futures, and options contracts, focusing on their structure, mechanisms of implementation, and role in market participants' activities. The legal foundations and economic functions of exchange contracts are analyzed in relation to price formation, risk management, and market stability. The findings highlight the importance of improving contractual mechanisms in commodity exchanges and aligning them with international standards.

**Keywords:** commodity exchange, exchange contracts, spot contracts, forward contracts, futures contracts, options contracts, legal mechanism, market risks, price formation, market efficiency.

**Аннотация.** В данном тезисе проведён научный анализ основных видов контрактов, применяемых на товарно-сырьевых биржах, а также их правовых и экономических характеристик. Рассмотрены спотовые, форвардные, фьючерсные и опционные контракты, их содержание, механизмы заключения и роль в деятельности участников рынка. Правовые основы и экономические функции биржевых контрактов исследованы во взаимосвязи с процессами ценообразования, управления рисками и обеспечения рыночной стабильности. Результаты исследования свидетельствуют о необходимости совершенствования контрактных механизмов на товарно-сырьевых биржах и их адаптации к международным стандартам.

**Ключевые слова:** товарно-сырьевая биржа, биржевые контракты, спотовые сделки, форвардные контракты, фьючерсные контракты, опционы, правовой механизм, рыночные риски, ценообразование, эффективность рынка.

Hozirgi bozor iqtisodiyoti sharoitida tovar-xomashyo birjalari orqali amalga oshiriladigan savdo operatsiyalarining samaradorligi ko'p jihatdan qo'llaniladigan shartnoma turlarining huquqiy va iqtisodiy jihatdan mukammal tashkil etilganligiga bog'liqdir. Birja shartnomalari bozor ishtirokchilari o'rtasida huquq va majburiyatlarni belgilab beruvchi asosiy huquqiy mexanizm bo'lib, ular savdo jarayonlarining shaffofligi, barqarorligi va ishonchligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tovar-xomashyo birjalarida eng keng tarqalgan shartnoma turlariga spot (real) shartnomalar, forvard shartnomalar, fyuchers shartnomalari hamda opsiyon shartnomalari kiradi. Ushbu shartnoma turlarining har biri o'ziga xos huquqiy-iqtisodiy xususiyatlarga ega bo'lib, bozor ishtirokchilarining ehtiyojlari va riskka munosabatiga qarab qo'llaniladi. Spot shartnomalar real tovarlarni qisqa muddatda yetkazib berishni nazarda tutadi va asosan amaldagi bozor narxlari asosida tuziladi. Ushbu



shartnomalar huquqiy jihatdan soddaligi va tezkor bajarilishi bilan ajralib turadi. Iqtisodiy nuqtayi nazardan, spot shartnomalar bozorning joriy kon'yunkturasini aks ettiruvchi narxlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Biroq ular narx tebranishlariga yuqori darajada sezgir bo'lib, risklarni cheklash imkoniyatlari nisbatan past hisoblanadi. Forvard shartnomalar kelajakda ma'lum muddatda tovarni oldindan kelishilgan narxda yetkazib berishni ko'zda tutadi. Ushbu shartnomalar huquqiy jihatdan individuallashtirilgan bo'lib, tomonlarning o'zaro kelishuvi asosida tuziladi. Forvard shartnomalarning iqtisodiy ahamiyati ishlab chiqarish va yetkazib berish jarayonlarini rejalashtirish hamda narx risklarini qisman kamaytirish imkoniyatlarida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, standartlashtirilmaganligi sababli ularning likvidligi past bo'lib, ikkilamchi bozorda keng aylanishi cheklangan. Fyuchers shartnomalari tovar-xomashyo birjalari amaliyotida keng qo'llaniladigan standartlashtirilgan shartnoma turi hisoblanadi. Ular birja tomonidan belgilangan yagona shartlar asosida tuziladi va kliring tizimlari orqali kafolatlanadi. Huquqiy jihatdan fyuchers shartnomalari majburiy bajarilishi lozim bo'lgan bitimlar bo'lib, ularning bajarilishi birja infratuzilmasi orqali ta'minlanadi. Iqtisodiy nuqtayi nazardan, fyuchers shartnomalari narx risklarini xedjirlash, bozor likvidligini oshirish va narx shakllanishining aniqligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Opsion shartnomalari fyuchers shartnomalariga nisbatan yanada moslashuvchan huquqiy mexanizm hisoblanadi. Opsion shartnomalari xaridorga kelajakda tovarni sotib olish yoki sotish huquqini beradi, biroq majburiyat yuklamaydi. Ushbu shartnomalarning huquqiy xususiyati risklarning cheklanganligi bilan izohlanadi, ya'ni bozor ishtirokchisining maksimal yo'qotishi oldindan ma'lum bo'ladi. Iqtisodiy jihatdan opsion shartnomalari murakkab risklarni boshqarish, investitsion strategiyalarni diversifikatsiya qilish va bozor barqarorligini mustahkamlash imkonini beradi. Xulosa qilib aytganda, tovar-xomashyo birjalarida qo'llaniladigan shartnoma turlarining xilma-xilligi bozor mexanizmlarining samarali ishlashiga xizmat qiladi. Spot, forvard, fyuchers va opsion shartnomalarining huquqiy-iqtisodiy jihatdan uyg'un qo'llanilishi bozor ishtirokchilariga risklarni boshqarish, narx aniqligini oshirish va savdo faoliyatining barqarorligini ta'minlash imkonini beradi. Shu sababli, milliy tovar-xomashyo birjalari amaliyotida shartnoma mexanizmlarini takomillashtirish va ularni xalqaro standartlarga moslashtirish dolzarb ilmiy-amaliy masala hisoblanadi.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. «Товар-хомушѣ биржалари тўғрисида». – 2014 йил 12 сентябрь, ЎРҚ-375-сон.
2. Hull J. C. Options, Futures, and Other Derivatives. – 10th ed. – Pearson Education, 2018.
3. Kolb R. W. Futures, Options, and Swaps. – Wiley Blackwell, 2019.
4. Edwards F. R., Ma C. Futures and Options Markets. – McGraw-Hill Education, 2018.
5. Harris L. Trading and Exchanges: Market Microstructure for Practitioners. – Oxford University Press, 2020.
6. Fama E. F. Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work // Journal of Finance. – 1970. – Vol. 25(2). – P. 383–417.
7. World Bank. Developing Commodity Exchanges. – Washington DC, 2020.
8. UNCTAD. Commodities and Development Report. – Geneva, 2022.

# **muhandislik** **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,  
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

**Ingliz tili muharriri:** Feruz Hakimov

**Musahhih:** Zokir Alibekov

**Sahifalovchi va dizayner:** Iskandar Islomov

---

**2025**

---

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan  
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi  
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan  
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.  
**Litsenziya raqami: №095310.**

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod  
tumani 15-mavze 19-uy**





+998 93 718 40 07



<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>



[t.me/yait\\_2100](https://t.me/yait_2100)